

Abdullah Karabina (1867-1935)

Osmanlı Devleti'nin anayasal devlet olma sürecinin yarattığı sıkıntıların yaşandığı, Islahat Fermanının gereklerinin yerine getirilmesi noktasında Avrupalı devletlerin yoğun baskılarının devam ettiği bir zaman diliminde 1867 yılında Sinop şehrinin Boyabat kazasında doğan Abdullah Efendi'nin babası Zeytunzade Ömer Efendi, annesi Arife Hanımdır. Abdullah Efendi Boyabat'ta İptidai ve Rüştiye mekteplerinde eğitim almış ve aile mesleği olarak ticaret (manifatura) ile uğraşmaya başlamıştır. Abdullah Efendi'nin yaşamı Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askeri anlamda en zorlu dönemlerine denk gelmiştir. Bunlar 1897 yılında Osmanlı-Yunan Savaşı, 1909 yılında 31 Mart Vakiası, 1911 yılında Trablusgarp Savaşı, 1912-13 yıllarında Balkan Savaşları, 1914-18 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı ve devamında kendisinin de içerisinde yer alacağı Millî Mücadele dönemleridir.

Abdullah Efendi'nin yaşadığı yıllarda Soyadı Kanunu ilan edilmiş olmasına rağmen kendisinin vefat ettiği sırada soyadı almadığı anlaşılmış ve bu sebeple ailesi tarafından kendisinin lâkabı olan "Karabina" aile adı olarak tercih edilmiştir.

Abdullah Efendi, hayatı müddetince Sinop ve kırsalında (Boyabat ve çevre kazalar) Liva Daimi Encümeni, Liva Meclis-i Umumi Azalığı, ve Şehr-i Eminliği tarzında farklı görevlerde bulunmuştur. Millî Mücadele yıllarında Boyabat kazasında Müdafaa-i Hukuk Cemiyet Başkanlığı görevini layıkıyla icra etmiştir. Abdullah Efendi (Karabina), (78 oy) Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından 22 gün önce 1 Nisan 1920 tarihinde Gerze, Boyabat, Ayancık kazaları ve Sinop Merkezinde yapılan seçimlerin ardından Sinop Müdafaa-i Hukuk Heyeti Başkanı Rıza Vamık Bey, (76 oy) Sinoplu avukatlardan Hacı Ömerzâde Mehmed Şevket Efendi, (89 oy) Sinoplu avukatlardan Hakkı Hami Bey, (74 oy) ve Kastamonu Maarif Müdürlüğünden emekli Mehmed Şerif Bey, (69 oy) ile yöre halkının teveccühüne mazhar olmuş ve Ankara'ya vekil olarak gönderilmiştir. Sözü edilen vekillerin dışında kapatılan Meclis-i Mebusan'ın diğer bir Sinop Mebusu Dr. Rıza Nur'unda katılımıyla Sinop'un TBMM'deki temsil sayısı altıya kadar yükselmiştir.

Sinop özelinde bu gelişmeler yaşanırken, Ankara'da açılması hedeflenen meclise katılmak, Millî Mücadele'ye destek olmak isteyen milletvekillerine, valilere, kumandanlara, belediye başkanlarına 22 Nisan 1920 Perşembe günü Mustafa Kemal Paşa, Heyeti Temsiliye adına bir telgraf göndererek bir dizi ikazlarda bulunmuştur. Buna göre Ankara'da toplanması düşünülen ve öncesinde ilan edilen şartlarda seçilerek şehirlerinden Millî meclise gelecek vekillerin kendi imkânları ile on beş gün içerisinde ulaşımını sağlamaları beklendiği ifade edilmiştir. Bunda maksat devam etmekte olan silahlı mücadeleye halk egemenliğinin ivedilikle aksettirilmesini sağlamaktır.

Anadolu halkının egemenliğini yansıtacak meclisin; % 1'inin teknik eleman, %1,2'sinin aşiret reisi, % 4 ünün sağlıkçı, %8,6'sının din görevlisi, % 12,7'sinin yerel yönetici, % 13,2'sinin asker, % 24'ünün serbest meslek sahibi, % 34,2'sinin devlet memuru olduğu yerde Abdullah Efendi de esnaf olması sebebi ile serbest meslek erbabı arasında meclis kayıtlarında kendisine yer bulmuştur. Bazı araştırmalarda kendisine "hoca" lakabı verilmesi sebebi ile din adamı olduğu da ifade edilmiştir.

Ankara’da meclisin açılmasının ardından seçilen ve şehre gelen vekiller tarafından Meclis’in statüsü, çalışma usulü ve adı üzerine birtakım yaşanan müzakereler yapılmış, buna Abdullah Efendi (Karabina) de dahil olmuştur. Yapılan müzakereler neticesinde bir kurul oluşturulması kararı alınmış ve söz konusu komisyon tarafından önerilen “Büyük Millet Meclisi” adını da ilk zikreden Meclis-i Sin sıfatıyla yine bir Sinoplu vekil Mehmed Şerif Bey olmuştur. Bu durumda göstermektedir ki Sinoplu vekiller Meclisin kurulmasından, açılışına, komisyonlarda görev almadan, meclis başkanlığına kadar maddi ve manevi olarak Millî Mücadeleye hemen her alanda müdahil olmuşlardır.

Abdullah Efendi’nin (Karabina) Büyük Millet Meclisi’nde 24.04.1920 tarihinde onaylanan ve 381 sicil numaralı mazbatasına bakılarak Büyük Millet Meclisi’nde Birinci Grup üyesi olmayı tercih ettiği anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra Abdullah Efendi (Karabina) TBMM’de görev yaparken önce Tasarı ardından Posta ve nihayetinde Telgraf Komisyonlarında görev almıştır. Abdullah Efendi (Karabina) Millî Meclis içerisinde sadece kendi şehrinin değil, tüm Anadolu insanının sesi olmaya gayret etmiştir. Bu minvalde TBMM Evrak ve Tahrirat Müdürü (TBMM Arşiv Sandıkları) olan Necmettin Sahir Bey (Sılan) tarafından milletvekillerine *Kazanılacak olan milli istiklal mücadelemizin feyizdar (bolluk getirici) ve semeredar (verimli) olması neye mütevakıftır. (bağlıdır)* biçiminde tek sorunun sorulduğu ankete Abdullah Efendi, 27 Nisan 1922 tarihinde *“Memlekette halkın ve yasanın egemenliğinin sağlanmasına bağlıdır.* şeklindeki cevabıyla halk egemenliğini benimseyen, kanunun üstünlüğüne inanan bir vekil olduğunu ortaya koymuştur.

Abdullah Karabina’nın meclis tutanaklarında 3 Haziran 1922 tarihli kırk altıncı celsede yer aldığı görülen bir adet *“Alenen Nakzı Sıyam Edenlerin Tecziyesi”* (Ramazan ayında açıkta oruç yiyenlerin cezalandırılması) hakkında kanun teklifinin olduğu ifade edilse de aslında bu kanun teklifinin şahsına ait olmadığı Meclis Zabıt Ceridesi tutanaklarının yeni harflere geçirilirken hatalı yazılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu yanlışlığın sebebi araştırıldığında, 15 Mayıs 1922 tarihinde Bolu Mebusu Abdullah Sabri Bey’in (Aytaç) benzer bir kanun teklifini Büyük Millet Meclisi’ne verdiği, bunu ilgili birimlerin Meclis Tasarı Komisyonuna sevkini yaptığı, 3 Haziran 1922’de Tasarı Komisyonunda gelen tutanağın görüldüğü celsede yanlış bir uygulama ile “Sinop Milletvekili Abdullah Efendi’nin teklifi ile ilgili” biçiminde yanlış başlık atıldığı ve işbu evrakta başlığın eski harflerle yazılmış tutanakta mevcut olmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca Büyük Millet Meclisi Başkanlığının “Bolu Mebusu Abdullah Efendi’nin teklifi” ile ilgili komisyona sunduğu tasarinin tutanağına yapılan teklifin gündeme alındığı ifade edilmişse de 4 Haziran 1922 tarihinde kanunun meclisin Adliye Komisyonunu alakadar ettiğine kanaat getirilmiş ve sözü edilen komisyonun 20 Temmuz 1922 tarihinde hazırladığı rapor neticesinde Bolu Mebusu Abdullah Efendi’nin kanun teklifinin reddedildiğine hükmetmiştir. Konunun kaynakları değerlendirildiğinde ilk dört oturumun tutanaklarından yalnız birisinde “Sinop Mebusu Abdullah Efendi” ibaresine rastlanırken, diğer üçünde “Bolu Mebusu Abdullah Efendi” den söz edilmiştir. Başka bir kaynakta teklifin yıl olarak tarihi doğru verilmemiş, her iki mebusun birbirlerinden farklı zaman dilimlerinde aynı kanun teklifini meclise verdiği hatta devamında kanunun 4 Haziran 1922 tarihinde Meclis tarafından kabul edildiği kanaati aktarılmıştır. Bu düşünceden hareketle Sinop Mebusu Abdullah Efendi’nin meclisin hiçbir döneminde bir konuşması, önergesi veya teklifi olmadığı anlaşılmıştır.

Abdullah Efendi’nin Büyük Millet Meclisi’nde söz girişimi olmasa da ilk defa adının geçmesi İzmir’in düşman işgalinden kurtarılmasının ardından Sinoplu üç vekil ile (Hakkı Hami, Mehmed Şevket ve Mehmed Şerif Beyler) Yunan orduları karşısında Türk ordusunun elde ettiği başarıyı takdir ve tebrik eden belgeyi imzalamış olmasıdır. Abdullah Efendi (Karabina) durumla ilgili hissettiklerini dönemin yerel gazetesi Sinop’a şu sözlerle aktarmıştır: *Güzel İzmir’imizin, bugün mukaddes Al sancağımızın şefkat kucağında sevinç gösterileri eylemekte olduğunu müjdelere ve bu durumun halka bildirilmesini rica ederiz.* Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Abdullah Efendi (Karabina), Birinci TBMM’de görev

yaptığı süre zarfında Millî Mücadelenin, meclisin devlet işleyişinin yerleştirilmesinin sürecinde değerli hizmetler görmüştür.

Abdullah Efendi, Kurucu Meclisin idari görev süresini tamamlamasının ardından 1 Nisan 1923 tarihinde seçimlere gitme kararı vermesiyle, ikinci dönem için 14 Mayıs 1923'te adaylığını koymuş fakat Ankara'nın Müdafaa-i Hukuk Grubundaki listeden aday gösterilmemiş olması sebebiyle halktan teveccüh görmemiştir. Seçimlerden beklediğini alamayınca ata mesleği manifaturacılığa dönen Abdullah Efendi, 1927 yılında dükkanının bulunduğu iş hanında çıkan yangında hemen tüm varlığını kaybetmiş, mali anlamda sıkıntıya düşmüştür. Bu durumun ortaya çıkması Cumhuriyet Halk Fırkasının 15 Temmuz 1935 tarihi itibari ile birinci dönem milletvekillerinin yaşam koşulları üzerine, Sinop Halkevi İdare Heyeti'ne yaptırdığı bir çalışma sayesinde olmuştur. Çalışma neticesinde parti merkezine ulaştırılan evrakta Abdullah Efendi'nin memur olmadığından sabit bir gelirin bulunmadığı, Boyabat'ta bir evi, kendisine ait işlettiği kahvehanesi ve köyde bir parça arazisi olduğundan bahisle buradan elde ettiği gelirlerle ancak geçimini temin edebildiği ifade edilmiştir. Kendisi milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra yaşının da ileri olması sebebi ile parti işleri ile meşgul olamamış hatta milletvekili olduğu dönemdeki ikinci gruptan öteye de hiç zaman diliminde muhalif oluşumlarda yer almamıştır.

Abdullah Karabina'nın 09.12.1947 tarihinde kızı Zekiye Karabina tarafından verildiği ifade edilen özlük dosyasında 22.04.1935 tarihinde vefat ettiği evli ve dört çocuk sahibi olduğu (bazı kaynaklarda yedi çocuk) beyan edilmiştir. TBMM'nin 15.12.1948 tarihli ve 5269 sayılı ardından 18.7.1951 tarihli ve 5814 sayılı çıkardığı kanunlara istinaden "Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlananlar" adı altında Abdullah Efendi'nin kızı Ziyet Kula'nın "Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleri ile T.B.M.M. Birinci Dönem Milletvekillerine ödenen aylık kapsamında 2012 yılına kadar devletten maaş aldığı tespit edilmiştir.

Umut Cafer KARADOĞAN

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Askeri Tarih ve Strateji Dairesi Başkanlığı Arşivi

ATASE, İSH.272.203.1 (21 Nisan 1920).

ATASE, İSH.62.74.1 (22 Nisan 1920).

ATASE, İSH.62.80.1 (22 Nisan 1920).

ATASE, İSH.867.11.1 (24 Nisan 1920).

ATASE, İSH.272.203.1 (21 Nisan 1920).

Osmanlı Arşiv Kaynakları

BOA, DH.İ.UM. EK. 117.55.(1-18) (03-05-1922).

Cumhuriyet Arşiv Kaynakları

BCA,30.18.1.1./1.11.16-7, 8 (24 Nisan 1920).

BCA,490.1.0.0.516.2070.3.2. Büro, (15.07.1935).

Resmî Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, C 46, 3 Haziran 1338, s. 122. (2/528)

TBMM Zabıt Ceridesi, C 20, 22 Haziran 1338, s. 122.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 20, 22 Haziran 1338, s. 145.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 21, 26 Temmuz 1338, s. 119.

Gazeteler

Sinop, "Sinop Belediyesine", 11 Eylül 1922.

Sinop, "Adaylık İlanı", 14 Mayıs 1923.

Basılı Eserler

Kitap

Cenik, Salih, **Birinci Meclis'te Tokat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.

Çoker, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi: Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem: 1919-1923: I. Dönem Milletvekillerinin Özgeçmişleri**, C I-II-III, TBMM Vakfı Yayınları, 1995.

Demirel, Ahmet, **İlk Meclis'in Vekilleri Millî Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, 4. Bsk., Ankara 2023.

Doğan, Hamdi, **Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1923)**, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.

Efe, İsmail, **Sinop Tarihi Türk Hâkimiyetine Girişinden Cumhuriyetin İlanına 1214-1923**, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2018.

Gündoğdu, Cihangir, **İlk Meclis Anketi Birinci Dönem TBMM Üyelerinin Gelecekte Bekledikleri**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:100, Ankara, Nisan 2004.

Güneş, İhsan, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

Goloğlu, Mahmut, **Millî Mücadele Tarihi III Üçüncü Meşrutiyet (1920) Birinci Büyük Millet Meclisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

Hall, Richard C., **Balkan Savaşları & I. Dünya Savaşı Provası**, Homer Yayınları, 2003.

Kanbur, Ercan **Sinop'tan Haberler (1922-1923-1924 Yılları)**, Şimal Ajans, Sinop 2012.

Karabekir, Kazım, **İstiklal Harbimiz**, İstanbul, 1969.

Kutay, Cemal, **Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi**, IX, İstanbul 1961.

Özgül Orhan -Babuçoğlu Murat, **Kuruluş Safhasında Belgelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi**, TBMM Basımevi,

Ankara 2021.

Öztürk, Kemal, **İlk Meclis Belgeseli**, İnkılap Yayınları, İstanbul 1999.

Tunçay, Mete **Tek Parti Yönetimi (1923-1931)**, Yurt Yayınları, Ankara 1981.

Ünal Uğur-Budak, Mustafa, **Osmanlı Belgelerinde I. Dünya Savaşı**, Seçil Ofset, İstanbul 2013.

Yıldırım, Sema- Zeynel Behçet Kemal (Ed.), **TBMM Albümü 1920-2010** 1. Cilt 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Ankara, Haziran 2010.

Makale

Aysal, Necdet, *Örgütten Eyleme Geçiş: 31 Mart Olayı*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü **Atatürk Yolu Dergisi**, S 37-38, 2006.

Ölmez, Âdem, *1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Epir Cephesinin Savaşın Sonucuna Etkisi*, **Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 1, 2009.

Sarıkoçuncu, Ali, *"İlk Meclis'in Din Adamı Milletvekilleri"*, **Diyanet Dergisi**, S.28, Ankara, Nisan 1993.

Tezler

Demet İlbahar, **Trablusgarp Savaşı ve Osmanlı Kamuoyu**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Özcan, Kâşif Özkan, **I. TBMM'de Sinop Milletvekilleri ve Faaliyetleri**, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2014.

İnternet Yayınları

Temel, Mehmet, "Rıza Nur (1878-1942)" **Atatürk Ansiklopedisi**, 01 Nisan 2023, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/riza-nur-1878-1942/> Erişim Tarihi: 06.03.2024.

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_385_1_1.pdf, Erişim tarihi: 05.03.2024.

03/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/abdullah-karabina-1867-1935/?pdf=7170> adresinden erişilmiştir